

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу (Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
25 листопада 2025 року**

Полтава

подолання розриву. Майбутнє – у створенні екосистем знань, де бібліотеки поєднують традиції з інноваціями.

Отже, трансформація ролі бібліотеки в умовах гіперінформації – це не лише адаптація до технологій, а й переосмислення її як соціального інституту, що формує культуру та забезпечує рівний доступ до знань. Бібліотеки продовжать еволюціонувати, стаючи центрами інновацій для подолання інформаційного хаосу.

Джерела та література

1.Changing Role of Librarians in 21st Century. ResearchGate, 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/395185431_CHANGING_ROLE_OF_LIBRARIANS_IN_21ST_CENTURY (дата звернення: 15.11.2025).

2.How IT is Reshaping Libraries and Information Services in the Digital Era. LIS Academy, 2024. URL: <https://lis.academy/information-communication-society/it-reshaping-libraries-information-services/> (дата звернення: 15.11.2025).

3.Evolving Roles of Academic Librarians Adapting to Change and New Technologies. Springer Nature, 2025. URL: <https://surl.lt/tqdpjo> (дата звернення: 15.11.2025).

4.Libraries Roles and Practices to Enhance Information Resilience. SAGE Journals, 2023. URL: <https://surli.cc/ynlscс>(дата звернення: 15.11.2025).

5.Library Transformation in the Digital Age. ResearchGate, 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/376338061_Library_Transformation_in_the_Digital_Age (дата звернення: 15.11.2025).

Світлана Дорошенко, Людмила Дерев'янка

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК

Бібліотеки завжди були місцем пошуку інформації та доступу до знань. З часом такі можливості значно розширилися, адже сьогодні вони застосовують

цифрові інструменти для покращення взаємодії з відвідувачами, організації книжкових фондів та спрощення видавання їх, удосконалення спектру послуг та залучення нової аудиторії.

Науковці та практики сходяться на думці, що в процесі цифровізації відбувається трансформація технологічних процесів і моделей роботи організацій, які використовують цифрові платформи. Цифрова трансформація – це системні зміни стратегії, моделей, операцій, продуктів і послуг, що зумовлені активним використанням інформаційних технологій та призводять до значних соціально-економічних ефектів.

Дослідники визначають поняття «цифрової трансформації» як:

- 1) соціально-економічні наслідки автоматизації та оцифрування;
- 2) безперервний процес мультимодального впровадження цифрових технологій, які докорінно змінюють створення, планування, проектування, розгортання та експлуатацію сервісів державного і приватного секторів;
- 3) значні зміни в суспільстві внаслідок впровадження цифрових технологій у всі аспекти людського життя [4, с. 10].

Основними напрямками цифрової трансформації бібліотек стали створення електронних бібліотек, упровадження спеціалізованих інформаційних систем, а також запуск різних електронних послуг і сервісів, зокрема віртуальних читальних залів, електронних замовлень, особистих кабінетів користувачів на сайтах бібліотек і чат-ботів.

Принципами цифрової трансформації бібліотеки є:

1. Цілеспрямованість – забезпечення єдності мети й завдань на всіх етапах цифрової трансформації бібліотек.
2. Збалансованість – рівномірний розвиток усіх системних елементів цифрової трансформації на різних рівнях: загальнопрофесійному, інституційному й особистісному.

3. Патерналізм – підхід до оцінки результатів бібліотечно-інформаційної діяльності через призму соціальної ефективності, з акцентом на залучення спонсорів, благодійників і волонтерів.

4. Нормативність – наявність визнаної професійною спільнотою системи критеріїв і показників для кожного типу бібліотек, що дозволяє оцінювати цифрову зрілість через спеціально розроблені матриці.

5. Варіативність – різноманітність підходів для досягнення середнього рівня цифрової зрілості, з огляду на види, історичні та регіональні особливості попиту на бібліотечно-інформаційні продукти та послуги.

6. Інноваційність – прискорене розроблення та впровадження нових моделей, методів і технологій у всі сфери бібліотечно-інформаційної діяльності, з дотриманням етапів інноваційного циклу: ідея, експеримент, експертиза, локальне впровадження, повторна експертиза, широке запровадження методів і технологій.

Традиційно дистанційними бібліотечно-інформаційними послугами є: доступ до мережевих ресурсів, онлайн-запис і замовлення документів, віртуальна довідкова служба, виставки та презентації книг, е-розсилання інформації про нові надходження літератури, бібліотечна консультація, штрих-та RFID-кодування. Цифровими технологіями, які ще не набули широкого поширення, є хмарні платформи та стандарти дистанційного обслуговування; технології бібліотечного самообслуговування, автоматична систематизація і предметизація повнотекстових ресурсів з використанням методів штучного інтелекту, бібліографічні менеджери – персональні бібліографічні інструменти, чат-боти [2, с. 187].

Відомо, що бібліотека надає широкий спектр послуг з використанням технологій, які орієнтовані на сервіс. Саме тому розвиток бібліотек як інформаційних центрів передбачає створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору за допомогою централізації, розподіленого доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів і сервісів за територіальною,

тематичною, відомчою та іншими ознаками; надання інтерактивного доступу користувачів до інтегрованих у єдиній точці доступу різномірних електронних ресурсів з розвиненими сервісними та пошуковими функціями, зокрема з використанням технологій штучного інтелекту, геоінформаційних технологій тощо; розвиток дистанційних сервісів інформаційного обслуговування користувачів; освоєння нових інтернет-майданчиків і методів просування генерованих бібліотекою ресурсів та послуг, а також розроблення «розумних» сервісів; розвиток персоналізованих систем обслуговування (персоналізація пошукової видачі на основі аналізу пошукової поведінки користувача, автоматизованих систем вибіркового поширення інформації, автоматичного сповіщення за запитом користувачів) [1, с. 77].

Сьогодні електронні бібліотечні сервіси набувають широкої популярності та інтенсивно розвиваються у своєму сегменті. Завдяки впровадженню систем електронних читальних залів і спеціального програмного забезпечення стало можливим легальне ознайомлення користувачів з вмістом видань без порушення прав інтелектуальної власності.

Перспектива створення баз даних у форматі електронної бібліотеки відкриває широкі можливості для розширення доступу до читацьких матеріалів, зокрема книжкових видань різних авторів, періодики, газетних архівів. Розвиток таких систем значно полегшує пошук інформації, особливо за умови інтеграції з пошуковими механізмами та використання розширених функцій індексації тексту.

Серед ключових переваг визначають зручний і необмежений у часі та просторі доступ з будь-якого пристрою, а також убезпечення електронних видань від фізичного зношення чи втрати. Загалом використання електронних ресурсів і бібліотечних онлайн-сервісів не лише істотно розширює інформаційні можливості користувачів, а й підвищує ефективність бібліотечного обслуговування.

Крім того, упровадження сучасних технологій у роботу бібліотек дозволяє також покращити якість обслуговування користувачів та підвищити їхню задоволеність. Одним з найпопулярніших інструментів серед нових технологій у бібліотечній роботі є великі сенсорні панелі, моноблоки, бездротовий доступ та проєктори. Наприклад, сенсорні панелі й моноблоки використовують як термінали для пошуку книг та інших ресурсів, для проведення онлайн-курсів, вебінарів, презентацій. Широке впровадження сучасних технологій формує комфортне і функціональне середовище для користувачів, а також забезпечує їх необхідними технічними засобами для повноцінної роботи. Такий підхід зміщує акцент з традиційного уявлення про бібліотеку як заклад тільки для отримання книжок у бік багатофункціонального простору, який адаптований для індивідуальної діяльності та проведення культурних, творчих і освітніх заходів.

Загалом перераховані технології – основа для технологічної організації сучасної бібліотеки. Проте, якщо розглядати подальший розвиток бібліотек, то необхідно використовувати NFC та RFID у роботі з книгами, а також автономних терміналів для одержання книг.

Упровадження технологій RFID (радіочастотної ідентифікації) та NFC (зв'язок у близькому полі) у роботу бібліотек є одним з ключових трендів у сучасній бібліотечній індустрії. RFID та NFC автоматизують процеси обліку та видачі книг, а також покращують якість обслуговування користувачів. RFID-технологія використовує радіочастотні сигнали для ідентифікації книг та інших бібліотечних ресурсів. Кожна книга, оснащена RFID-міткою, має унікальний номер, який можна прочитати за допомогою спеціального зчитувача. Технологія уможливорює автоматичний контроль за наявністю та рухом книг усередині бібліотеки [3, с. 149].

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (МН) є перспективними технологіями, які підвищують якість бібліотечних послуг шляхом автоматизації процесів оброблення великих обсягів інформації, персоналізації сервісів і

вдосконалення пошукової навігації в інформаційних системах бібліотеки. Зокрема, технології ШІ застосовують для автоматизованого оброблення та каталогізації бібліотечних матеріалів, а алгоритми МН – для автоматичного розпізнавання змісту документів, їхнього тематичного аналізу й формування структурованих бібліографічних описів. Такі технології дозволяють створювати автоматизовані бібліографічні покажчики, реферативні бази даних і підвищувати ефективність інформаційно-пошукових процесів.

Для бібліотек особливо цінною стає можливість використання персоналізованих рекомендаційних систем, які створюють шляхом застосування штучних нейронних мереж, швидкий розвиток яких за умови безкоштовного доступу з сайтів бібліотек у перспективі дозволить використовувати всі потенційні можливості таких систем. Упровадження новітніх технологій сприяло оптимізації документопотоків, автоматизації каталогізації, цифровому обліку фондів, упровадженню електронних форм звітності через електронні каталоги, дистанційний доступ до ресурсів, віртуальні довідки тощо.

Існують дві групи технологій, які забезпечують ефективну комунікацію з користувачами та представлення бібліотечного контенту в цифровому середовищі:

1) сервіси для комунікації та обслуговування користувачів: електронна пошта, система розсилки, месенджери, платформи для відеоконференції, push-повідомлення, RSS, персональні кабінети, хмарні сервіси;

2) технології створення та розміщення інформаційних ресурсів: вебсайти, блоги, соціальні мережі, подкасти, відео- і фотохостинги, електронні бібліотеки, цифрові архіви [5, с. 30].

Специфіка розвитку сучасних технологій полягає в їхній надзвичайній динаміці змін, що водночас відкриває нові можливості для підвищення ефективності бібліотечної діяльності. Інноваційні програми забезпечують зростання конкурентоспроможності бібліотек, розширення спектру соціальних

ініціатив, розвитку персоналізованих форм інформування користувачів відповідно до їхніх індивідуальних уподобань.

Отже, у сучасних умовах розвитку суспільства та інтернету незалежно від того, до якої організаційно-правової форми належить бібліотека, у її діяльності необхідно застосовувати ефективні засоби вебтехнологій, з метою обслуговування читачів на якісно новій технологічній основі, залучення нових користувачів, раціональної організації бібліотечної технології. Водночас недостатньо створити інформаційний ресурс і розмістити його на інтернет-платформі. Важливо, щоб він був функціонально насиченим, орієнтованим на досягнення мети з урахуванням інформаційних потреб користувачів, їхніх індивідуальних уподобань та очікувань від взаємодії із сервісом.

Джерела та література

1. Коржик Н. А. Креативні форми та засоби обслуговування користувачів сучасних бібліотек. *Вісник ХДАК*. 2019. Вип. 56. С. 76–85.

2. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Модернізація бібліотеки: від аксіологічного підходу до кіберфізичної концепції. *Феномен бібліотек в сучасному світі* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, (30 верес. 2021 р., м. Маріуполь). 2021. С. 185–189.

3. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки в цифровому медіапросторі: монографія. Харків: 2017. 355 с.

4. Пашкова В., Шевченко І., Хіміч Я. Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України (за матеріалами досліджень). *Бібліотечний форум України*. 2019. № 1. С. 7–13.

5. Пугач Л. Ю. Діяльність публічних бібліотек в умовах трансформацій, викликаних повномасштабною російською військовою агресією. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 28–33.